

УДК 159.923.2:37.014.4

Цюняк О. П., Копчук-Кашецька М. С.

СВІТОГЛЯДНІ ІДЕЇ ІВАНА АНДРІЙОВИЧА ЗЯЗЮНА У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

А Проаналізовані основні світоглядні ідеї Івана Андрійовича Зязюна, які є актуальними в професійному становленні вчителя Нової української школи. Обґрунтовані основні вимоги до вчителя. Акцентується увага на важливому значенні педагогічної спадщини академіка у реформуванні освіти України.

Ключові слова: освітній простір України; світоглядні ідеї І. А. Зязюна; Нова українська школа; вчитель; професійне становлення

Серед вічних професій учительська посідає особливе місце: вона – початок усіх професій. Змінюються умови і засоби виховання, та незмінним залишається головне призначення вчителя – навчити людину бути Людиною.

Іван Зязюн

Актуальність проблеми. Нині в освітньому просторі України здійснюються пошуки нового сенсу педагогічної діяльності, адже стара система стандартів освіти не відповідає новим реаліям, а нова – формується. Сучасне українське суспільство ставить завдання формувати людину «нового покоління», яка б відмовилася від застарілих стандартів і стереотипів, здатна творчо мислити, самостійно приймати рішення і відповідати за їхнє виконання, розв'язувати складні проблеми сьогодення. Відповідальність за виховання такої людини держава покладає на освіту. За словами Міністра освіти і науки України Лілії Гриневич: «Ми починаємо реформу, яка на десятиріччя визначить освітній ландшафт України. Економічні негаразди, політичну нестабільність, бойові дії на Сході країни розглядаємо не лише як перешкоди для змін, а як причини, які зумовлюють їх необхідність. Освіта є ключовим елементом національної безпеки, а людина – це найцінніший актив держави. Маємо запустити багато процесів одночасно: зупинити падіння якості та доступності освіти, орієнтувати її зміст на компетентності, «перенавчити» вчителів, змінити структуру школи, забезпечити ці перетворення ресурсами. При цьому – зберегти все найкраще, що є в українській школі» [6].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Дослідженням професійної підготовки майбутнього вчителя у контексті становлення гуманістичної парадигми освіти

займались В. Андрущенко, В. Євтух, Ю. Жадько, І. Зязюн, С. Клепко, В. Кремень, Е. Кучменко, О. Сухомлинська та ін. Науковому розв'язанню проблеми вдосконалення професійної підготовки вчителя сприяли дослідження тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти в Україні та за рубежом (Н. Абашкіна, О. Абдулліна, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, Л. Пуховська, Л. Хомич та ін.) та системи університетської освіти (І. Алексюк, В. Сагарда, О. Глузман, Л. Коваль).

Мета статті – розкрити сутність світоглядних ідей І. А. Зязюна у професійному становленні вчителя Нової української школи.

Сучасна початкова школа потребує професіоналів, здатних активно впроваджувати у практику освітні та інформаційні технології, прогнозувати наслідки освітнього процесу, враховувати ціннісні орієнтації учнів, стимулювати інтерес та розширювати світогляд здобувачів освіти.

Викладення основного матеріалу. Одним із ключових компонентів формули Нової школи є вмотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно. «Діти сьогодні хочуть сучасних, діти сьогодні хочуть креативних, діти сьогодні хочуть учителів, які насамперед розуміють їх» [6]. «Школа українська буде успішна, якщо до неї прийде успішний учитель. Він – успішний учитель і фахівець – вирішить дуже багато питань щодо якості викладання, обсягу домашніх завдань, комунікації з дітьми та адміністрацією школи. До дітей має прийти людина-лідер, яка може вести за собою, яка любить свій предмет, яка його фахово викладає» [6].

За переконанням видатного вченого-філософа, педагога, психолога, організатора освіти України, автора теорії педагогічної майстерності і Педагогіки Добра Івана Андрійовича Зязюна: «Освіта, неможлива без Учителя, з іменем яко-

го пов'язані перемоги і поразки. Він завжди уособлював у собі мудрість суспільної свідомості і мав непересічний вплив на все суспільство. Він завжди був громадянином і професіоналом, він завжди був наставником, поводитирем у майбутнє» [4, с. 24–31]. Так, освіта неможлива без Учителя. Завдяки діяльності педагога реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, збереженні та примноженні матеріальної і культурної спадщини, утвердженні людини майбутнього.

З педагогічної точки зору професійне становлення особистості молодого вчителя – це процес його входження у професійну діяльність, у ході якого відбувається привласнення ролі вчителя, формується його професійна позиція й визначаються шляхи самореалізації у подальшій педагогічній праці.

У Концепції Нової української школи зазначається, що «найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями» [6].

У Концепції названі базові компоненти, виконання більшої із яких практично повністю залежить від учителя, насамперед:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей;
- педагогіка, що формується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі;
- формування цінностей, серед яких – повага до гідності людини, свободи, патріотизм.

Водночас, очікування суспільства щодо нового вчителя досить значні. Концепція Нової української школи передбачає такі вимоги до учителя:

- уміння застосовувати педагогіку партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія, співпраця між учителем, учнями і батьками;
- уміння працювати на засадах особистісно зорієнтованої моделі освіти та компетентнісного підходу;
- уміння скористатися академічною свободою, продовжувати власну професійну освіту, готувати авторські навчальні програми, розробляти методи, стратегії, способи та засоби навчання;
- уміння співпрацювати з іншими вчителями та учнями шляхом створення цифрових ресурсів, презентацій і проєктів;
- навчити учнів бути глобальними: спілкуватися з усім світом за допомогою сучасних цифрових засобів;
- мати розвинені навички інноватора [6].

Аналізуючи вищезазначене, можна стверджувати, що нова роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Адже, як зазначав І. А. Зязюн «сучасний педагог повинен виконувати

не роль «фільтра» для пропускання через себе навчальної інформації, а бути помічником у роботі учня, перебираючи на себе роль одного з джерел інформації»; «в ідеалі педагог стає організатором самостійного навчального пізнання учнів, не головною діючою особою в групі учнів, а режисером їхньої взаємодії з навчальним матеріалом, один з одним та з учителем» [6, с. 56].

Аналізуючи теоретичний доробок і практичний досвід академіка, можна знайти шляхи вирішення завдань сучасного реформування освіти та професійного становлення вчителя Нової української школи. І. А. Зязюн, послуговуючись категоріями «становлення» і «розвиток», відзначає їх відповідність суб'єктній позиції особистості. Ці категорії відображують осмислення індивідом власної природи, життя й діяльності, активізацію природного потенціалу, усвідомлений вибір стратегії самотворення й творче використання обставин буття з метою інтенсивного саморозвитку й самовдосконалення. У цьому контексті особливої актуальності набувають положення, викладені у концепції педагогіки Добра, розробленій під керівництвом І. А. Зязюна, серед яких зазначимо такі: створення системи педагогічної освіти, що задовольняла б потреби суспільства у педагогах різних спеціальностей і кваліфікаційних рівнів, здатних виконувати основну соціальну функцію формування цілісної, всебічно розвиненої особистості, відданої інтересам української держави; глибоке реформування змісту, форм, методів підготовки педагогічних працівників усіх ланок освітньої галузі; забезпечення неперервної освіти педагогічних працівників, підвищення їхнього професійного, освітнього і загальнокультурного рівнів; вироблення стандартів педагогічної освіти, системи оцінок професійної компетентності педагогічних працівників; створення цілісної системи неперервної післядипломної освіти педагогів з урахуванням вітчизняного досвіду і тенденцій розвитку світових освітніх систем; підготовка педагога, здатного забезпечити всебічний розвиток учня як особистості та найвищої цінності суспільства [3].

І. А. Зязюн вважав, що мета педагогічної освіти полягає у формуванні образу й осягнення смислу професії вчителя як триєдності духовного, соціального, професійного. Відповідно до цього виокремлюється комплекс взаємопов'язаних завдань, що покладаються на педагогічну освіту, зокрема: створити необхідні соціально-культурні і соціально-економічні умови для розвитку особистості студента ВНЗ (тепер – ЗВО) – майбутнього педагога, для його фундаментальної загальнокультурної підготовки, формування високих морально-етичних якостей, любові до педагогічної професії; сприяти професійному становленню, самовдосконаленню педагогів; стимулювати інноваційну діяльність, педагогічну творчість, що дає можливість досягти рівня педагогічної майстерності [8, с. 255].

Саме тому видатний академік надавав важливу роль у формуванні педагогічної майстерності вчителя професійному вихованню майбутнього педагога як гармонії

духовно-моральної і мотиваційної сфер учителя, фундаментальних знань і адекватних способів поведінки в педагогічній діяльності. Зокрема, він виділяє гуманітарні, світоглядні, професійні знання, які вчитель використовує для пізнання себе, інших людей, довкілля, і які розглядаються як засіб створення умов для розвитку особистості. І. А. Зязюн вважав, що для оволодіння педагогічною майстерністю необхідна систематична підготовка до кожного навчального заняття; педагог повинен постійно працювати з новинками педагогічної і психологічної літератури, виокремлення з них нового для практичної перевірки і використання; потрібно вивчати досвід колег і запозичувати все найкраще, корисне, дійсно необхідне; виокремлювати індивідуальні прийоми (постановка голосу, техніка мовлення, граматична правильність, дикція, інтонація, сила звуку і т. п.); саморегулювати фізичний і психічний стани. Професійне виховання майбутнього вчителя виступає особливим видом виховання, що відбувається завдяки взаємодії суб'єктів освітньо-виховного процесу (педагог – студент) і культурно-освітнього середовища, в результаті якого майбутній спеціаліст усвідомлює цілісний образ професії, оволодіває духовно-моральними цінностями. На професійне виховання майбутнього вчителя впливають такі чинники: макрофактор (культурно-освітнє середовище регіону, міста); мікрофактор (культурно-освітнє середовище ВНЗ (ЗВО), факультету, навчальної групи); суб'єктивний фактор (природні можливості, програма індивідуального розвитку та саморозвитку професійних умінь, професійний статус тощо) [5].

Академік переконаний, що педагогічний навчальний заклад повинен сформувати у свого випускника здатність бути суб'єктом п'яти видів діяльності: предметної, педагогічної, інноваційної, колективного самоуправління і саморозвитку. І кожна з них, зазначає вчений, має вирішувати певні типи завдань, а отже, виконувати відповідні дії [5, с. 489].

Сучасний педагог повинен навчати дітей своїми вчинками, звичками, розумом, культурою. І. А. Зязюн роздумував: «У педагогічній дії є два рівнозначні суб'єкти за змістовною сутністю – Людина і Людина. Вони мають створювати один одному відчуття спокою, рівноваги, благополуччя, щастя. Як це зробити, знає передусім педагог. Він має навчити цього своїх учнів незалежно від предмета викладання. На-

вчити ненав'язливо, нетенденційно, мимовільно. Навчити своєю поведінкою, своїм Статусом, своїми Знаннями, своєю Людяністю, своєю Свободою, своєю Любов'ю, своїм Щастям, своїм Талантом» [2, с. 74].

Учитель має вирізнятися високою професійною культурою в усьому – вигляді, мові, спілкуванні, поведінці в громадських місцях, школі, сім'ї. «Що ж то за вчитель, – запитував педагог, – який нездатний підкреслити красу передовсім зовнішністю, а потім – і внутрішнім світом своєї духовності?» [4, с. 107]. Під професійною компетентністю вчителя Іван Андрійович розуміє знання предмета, методики його викладання, педагогіки й психології та рівень розвитку професійної самосвідомості [7, с. 30].

Висновки з даного дослідження. В умовах сучасного витка модернізації освіти варто перечитувати те, що вже випробуване, зокрема твори педагогів-класиків. Ми пам'ятаємо Івана Андрійовича, поважаємо його як великого вченого й особистість, цінуємо його наукову спадщину. У своєму житті він завжди був і залишається у нашій пам'яті педагогом-майстром, учителем учителів і мудрим наставником для молодих учених. Наукова спадщина академіка – цінний скарб, і не лише для сьогодення, а й для майбутнього нашої держави.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ: Віпол, 2000. 636 с.
2. Зязюн І. А. Людина в контексті гуманітарної філософії. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*: пол.-укр. щорічник. – Ченстохова; Київ, 1999. №1. С. 323–333.
3. Зязюн І. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. Київ: МАУП, 2000. 312 с.
4. Зязюн І. А. Світоглядна парадигма освіти. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*: зб. наук. праць / Українська інж.-пед. академія. Харків, 2003. Вип. 5. С. 24–31.
5. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії: монографія. Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
6. Концепція Нової української школи. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>.
7. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за заг. ред. І. А. Зязюна. Київ: Вища шк., 1997. 349 с.
8. Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи: зб. наук. праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2012. 692 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 15.02.2018

Цюняк О. П., Копчук-Кашецька М. С. Мировоззренческие идеи Ивана Андреевича Зязюна в профессиональном становлении учителя новой украинской школы.

А Проанализированы основные мировоззренческие идеи Ивана Андреевича Зязюна, которые актуальны в профессиональном становлении учителя Новой украинской школы. Обоснованы основные требования к учителю. Акцентируется внимание на важное значение педагогического наследия академика в реформировании образования Украины.

Ключевые слова: образовательное пространство Украины; мировоззренческие идеи И. А. Зязюна; Новая украинская школа; учитель; профессиональное становление

Тsiumiak O. P., Kopchuk-Kashetska M. S. Worldview Ideas of Ivan Ziaziun for Teacher's Professional Growing in a New Ukrainian School.

This paper is about main Ivan Ziaziun's worldview ideas those are actual for teacher's professional growing in a New Ukrainian school; it describes requirements for a teacher as high level professional; emphasizes a great importance of Academician's pedagogical inheritance for Ukrainian educational reforming.

Key words: Ukrainian educational area; worldview ideas of Ivan Ziaziun; New Ukrainian school; teacher; professional growing